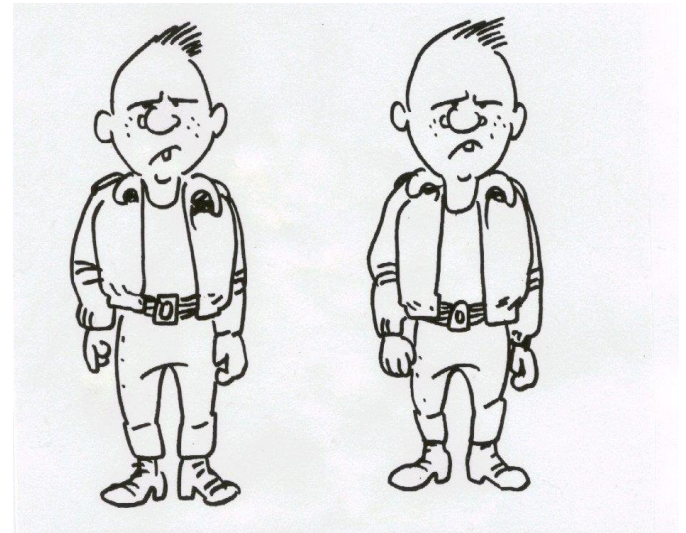

Személyiségfejlődési zavarok pszichológiája - 10

Dr. József István

**A gyermekkori normaszegéshez vezető okok
Gyermekkorú bűnelkövetők útja a
segítőrendszerben**

Normaszegés – deviancia

Deviancia – egy közösség, vagy a társadalom jelentős része által elfogadott normáktól való eltérés

Mai szóhasználattal - deviánsnak nevezünk mindent, ami a társadalomban a szokásostól, az elfogadottól eltér.

A deviáns viselkedés relatív - történelmi kortól, adott társadalomtól, a társadalom meghatározott csoportjától függ egy-egy cselekvés deviánsnak minősítése.

Deviancia – normaszegés, norma be nem tartása – az egyén és a társadalom problémája

A normák – szabályok, előírások, szabályozzák az egyén magatartását – kiszámíthatóság

Egy társadalomban többféle normarendszer él (jogi-, erkölcsi-, vallási szokások, illemszabályok stb...)

A norma fogalmához szorosan kapcsolódik az **érték** fogalma.

Leginkább a jogi és az erkölcsi normák megszegései kötődnek szankciókhoz.

A társadalom az egyén és/vagy a társadalom számára károkat okozó normaszegő viselkedést tekinti deviánsnak és köti szankciókhoz

De! - deviánsnak tekinthet a társadalom kulturális eltérések okán az adott normáktól **eltérő magatartásformákat** is.

Szubkultúrák

A normától eltérő viselkedést megjelöli a társadalom - címkézésnek, **stigmatizáció**

A stigma gyakran öngerjesztő folyamatot - a deviáns viselkedés forrásává válik

Fegyelem – fegyelmezetlenség

Fegyelmezetlen viselkedés – normaszegés

Probléma - normák különbözősége, illetve sokasága

A deviancia okai

Ψ biológiai megközelítés (C. Lombroso)

primitív ember - bűnöző hajlammal születik – koponya formája alapján azonosítható kromoszóma rendellenesség, genetikailag meghatározott.

ez az elmélet megdőlt – hajlam az ingerültségre, agresszivitásra (?)

Ψ anómia (Durkheim és Merton)

a társadalmakban időnként fellazulnak a normák és a helyüket még nem töltik be újak a társadalmi feszültségek, a kielégítetlen vágyak az egyén életében frusztrációkat okoznak

Ψ inadaptáció

szocializációs folyamat sérülése, zavara

Néhány deviancia elmélet

Szociológiai elméletek

- Ψ a szocializáció zavara
- Ψ racionális választás elmélete - a haszon és kockázat
- Ψ kulturális elméletek - erőtlen társadalmi kontroll
- Ψ anómia elméletek

Pszichológiai elméletek

- Ψ a szocializáció zavara
- Ψ frusztráció-agresszió elmélet
- Ψ akut feszültséghelyzet
- Ψ pszichoanalitikus elmélet.

Egyéb elméletek

- Ψ biológiai elméletek - bűnözőnek születés

Normakövetés és konformitás

Normakövetés motivációja

- Ψ a konformitás az egyén szocializációja során beépült a személyiségébe
- Ψ fél a szankcióktól, amik követhetik a deviáns magatartást
- Ψ meggyőződésből cselekszik így
- Ψ a normaszegés lelkiismeret-furdalással jár.

Deviancia motivációja

- Ψ nem izolált jelenség, a társadalomban lévő folyamatok hozzák létre
- Ψ az ilyen magatartás jelenségei az egyén szintjén a szocializáció folyamatában társas interakciók és egyedi élettörténet során, szuggesztív minták és primer közösségek válaszreakciói és ezek közvetítése révén épülnek be a személyiségbe - **a deviáns mintákat el lehet sajátítani!**

Előfordulási gyakoriságok

Ψ alkalmi normaszegés

Ψ habituális normaszegés

Amíg egy közösség vagy társadalom tagjai nem érzik magukat érintettnek, személyükben is veszélyeztetettnek a normaszegő magatartás által, addig nem tekintik deviánsnak, csupán **nonkonform** magatartásnak.

Ugyanakkor, ha egy deviáns magatartási forma kezd tömegessé válni egy közösségben, vagy társadalomban, **elveszíti deviancia jellegét.**

A deviancia típusai

Ψ a bűnözés

Ψ az alkoholizmus

Ψ a drogfogyasztás

Ψ az öngyilkosság

Ψ mentális betegségek

Ψ **magatartászavar** – ha a magatartászavaros személy elfogadott normát szeg meg tetteivel, eltérő viselkedése antiszociális viselkedéssé fajul, akkor alkalmazható rá a deviáns, normaszegő viselkedésű magatartászavaros személy fogalma.

A deviancia típusai

Ψ a bűnözés

nem létezik bűnözés nélküli társadalom (**Durkheim**)

a bűnözés normális, amíg meg nem halad egy meghatározott mértéket

a bűn szükséges, nélkülözhetetlen az erkölcs és a jog normális fejlődéséhez

bűnözés – szükségletkielégítés (**Szabó András**) alternatívák, rendelkezésre álló eszközök

Ψ az alkoholizmus

társadalmi probléma – negatív társadalmi jelenségek begyűrűzése, vagy maga az alkoholizmus indukálja a problémát

alkohol fogyasztás növekedése – mértéktelenül ivók – fiatal korosztály férfiak vezetnek, de dinamikusan emelkedik a nők száma

Ψ a drogfogyasztás

60-es évektől probléma

potenciális keresleti probléma – csökkenő életkor

„legálisnak” mondott szerek előretörése

falu – város

Ψ az öngyilkosság

az emberi törekvések megghiúsulása frusztrációt okoz, aminek a növekedésével erősödik az agresszív indulat is. Az agresszivitás lehet kifelé vagy befelé irányuló. Ha a külső társadalmi kényszer gyenge, akkor az egyén a kudarcaiért önmagában keresi a hibát, agresszióját maga ellen fordítja. (**Henry** és **Short**)

2/3 férfi

Öngyilkosságveszély

- ✓ biológiai okok (pl.: biológiai krízis, akceleráció stb.)
- ✓ pszichológiai okok (pl.: diszharmonikus és deviáns család, kudarcok, beilleszkedési zavarok, stb.)
- ✓ szociális okok (pl.: szerepváltás, szerepvesztés, normarendszer és gazdasági változások stb.)

Öngyilkossághoz vezethet:

- ✓ a szükséges változás elfogadásának a képtelensége
- ✓ szerepkonfliktusok, kudarcok, fixációk
- ✓ megromlott családi struktúra
- ✓ affektív nehézségek (érzelmi, érzékeny, indulati, érzelmileg színezett, külső hatásokra fogékony)
- ✓ kiegyensúlyozatlan vagy egyoldalú kapcsolat családon belül
- ✓ hiányos krízismegoldási stratégiák.

Ψ mentális betegségek

skizofrénia – 2,5 ezrelék

szorongásos zavarok (régén neurózis) – 25-50 % **ilyen arány mellett deviancia (?)**

depresszió – szintén magas előfordulási gyakoriság

Ψ magatartászavar

visszatérő és tartós disszociális, agresszív vagy dacos magatartás

a viselkedés a kornak megfelelő szociális elvárások durva áthágásához vezet,

sokkal súlyosabb mértékben, mint egy hagyományos gyerekcsíny vagy

serdülőkori lázadás.

6 hónap után minősíthető

izolált disszociális vagy kriminális cselekedetek önmagukban nem elegendőek a

diagnózishoz

Típusai

Ψ Családi körre korlátozódó magatartászavar

- ✓ súlyosan zavart szülő-gyerek kapcsolat
- ✓ otthonról való szökés
- ✓ pénzlopás
- ✓ szándékosan destruktív viselkedés valamelyik családtag, vagy annak személyes tárgya ellen

Ψ Kortárscsoportba sem beilleszkedők magatartászavara (nem szocializált magatartászavar)

- ✓ állandó disszociális és agresszív magatartás
- ✓ kortárskapcsolatok abnormalitása

Ψ Kortárscsoportba beilleszkedők magatartászavara (szocializált magatartászavar)

- ✓ állandó disszociális és agresszív magatartás
- ✓ általában zavart kapcsolat az áldozatokkal vagy idősebb gyerekekkel
- ✓ felnőttekkel való kapcsolat változó, tekintélyszemélyekkel rossz, másokkal jó lehet
- ✓ magatartászavar a családon kívül kifejezettebb, sokszor az iskolára jellegzetes

Ψ Nyílt (kihívó) oppozíciós zavar

- ✓ dacos, engedetlen, kötekedő (bomlasztó) viselkedés
- ✓ 9-10 éves kor alatti
- ✓ tartósan negativisztikus, ellenséges, támadó, provokatív és indulatos viselkedés
- ✓ gyakran és aktívan elutasítják a felnőttek kéréseit
- ✓ szándékosan dühítenek másokat - általában dühösek és haragtartók, könnyen megbántódnak, feldühödnek, amennyiben saját hibáikra figyelmeztetik őket
- ✓ alacsony frusztrációs tolerancia, könnyen jön indulatba
- ✓ ellenkezésük tipikusan kihívó, konfrontációt kezdeményező
- ✓ általában kifejezetten durvák, együttműködést kerülők, tekintélyszemélyekkel ellenkeznek
- ✓ racionális érvelést, realitást nem hajlandók figyelembe venni
- ✓ idegenekkel szemben nem viselkednek így
- ✓ nincs lopás, zaklatás, támadás, destrukció

Ψ **Egyéb magatartászavar - Viselkedészavar**

Ψ **Nem meghatározott magatartászavar – Diszruptív viselkedési zavar**

✓ máshol nem osztályozott gyermekkori viselkedészavar és a máshol nem osztályozott gyerekkori magatartászavar

Magatartászavarok okai

Ψ Genetikai tényezők

- ✓ agresszív szülők
- ✓ kromoszóma rendellenesség
- ✓ betegségek
- ✓ kötődési készség (attachment) - biológiailag determinált érzékenység kapcsolatok létesítésére

Ψ Környezeti hatások

- ✓ szülők személyisége
- ✓ szülő fizikai vagy pszichés betegsége
- ✓ család szociokulturális miliője
- ✓ organikus sérülések
- ✓ pszichés traumák

Magatartászavarok tünetei

- ✓ tanulási motiváció zavara
- ✓ Fáradékonyság
- ✓ szórt, könnyen elterelhető figyelem
- ✓ állandó fészkelődés
- ✓ bekiabálás tanítási órába
- ✓ verbális agresszivitás
- ✓ gyenge feladattudat
- ✓ félelem a felnőttektől
- ✓ félelem a társaktól
- ✓ félelem a feladathelyzetektől
- ✓ visszahúzóds
- ✓ gyakori hallgatás
- ✓ köztökös a társakkal
- ✓ agresszív viselkedés a felnőttekkel szemben
- ✓ trágár beszéd
- ✓ hazudozás
- ✓ sértődékenység
- ✓ hangulatingadozás
- ✓ szófogadatlanág
- ✓ önbiplom hiánya
- ✓ gyakori sírás
- ✓ szemkontaktus kerülése
- ✓ alkalmazkodóképesség zavara
- ✓ meggondolatlanág
- ✓ ügyetlenség
- ✓ impulzivitás
- ✓ zavart nevetgélés
- ✓ körömrágás
- ✓ ujjszopás
- ✓ ideges játék a kezekkel
- ✓ gyors, hirtelen kapkodó mozdulatok
- ✓ bizonytalan körbetekintgetés
- ✓ lopás
- ✓ csavargás
- ✓ társas kapcsolatok hiánya
- ✓ szemtelenkedés a felnőttekkel
- ✓ gyakori hasfájás
- ✓ verekedés
- ✓ érzékenység
- ✓ öntörvényűség
- ✓ hangoskodás
- ✓ bohóckodás
- ✓ hiszékenység
- ✓ felelősség hárítása
- ✓ uralkodás másokon
- ✓ érdektelenség
- ✓ türelmetlenség
- ✓ zárkózottság
- ✓ bosszúállás
- ✓ dac
- ✓ kiszámíthatatlanág
- ✓ passzivitás
- ✓ rosszindulatúság
- ✓ összefüggések nehezebb felismerése
- ✓ dadogás
- ✓ indulatosság

Magatartászavaros fiatalok a családban

Egyre növekvő számú deviáns viselkedésű fiatal. Fokozottabb veszélyt jelent a bűnözés, agresszív életellenes és a testi épség elleni bűncselekmények arányának emelkedése

Ψ Pszichikus problémák:

- ✓ hiányos szuperegó, illetve ego-gyengeség
- ✓ beilleszkedési problémák minden közösségben
- ✓ kritikátlan viselkedés, egoizmus, gyanakvó, bizonytalanság, csökkent önértékelés
- ✓ elkerülés, tagadás, az agresszonnal való azonosulás
- ✓ interperszonális kapcsolatokban gyanakvás, az empátia és a büntudat hiánya
- ✓ előfordulhat internalizáló viselkedésforma: öngyilkossági kísérlet, önsebzés; hiperkinetikus zavar és depresszió
- ✓ alacsony intelligencia, illetve a tanulási (részképesség) zavarok növelik a magatartászavar kialakulását

Ψ Szociális nehézségek:

○ Társadalmi helyzet (szociológiai teóriák, 60-as évek):

- antiszociális viselkedés mögött a szociális depriváció miatti csalódottság és düh állhat
- a gyakoriság nem a vétségben, hanem a felderítésben (elfogott elkövetők számában) több az alacsonyabb osztályokban

○ A társadalmi helyzeten kívül fontos tényezők még:

- család nagysága, szülői felügyelet, szülők fizikai és mentális betegségei;
- gyermeknevelési szokások – az erős testi fenytés és a gyermekkori agresszív viselkedés összefüggése – alkohol- és droghasználat módja.

○ Tömegkommunikációs hatások:

- televízió, internet, nyomtatott média, PC-s játékok - fizikai erőszak, brutalitás, katasztrófák - egyre fiatalabb életkorban - ezek megértése életkor-függő
- a filmekben és játékokban látott igazolást vagy jutalmazást nyert agressziót a gyerekek utánozzák; az erőszak gyakori látványa a saját agresszivitást növeli, míg a mások agresszivitásával (illetve szenvedésével) szemben közönyössé, fásulttá tesz

○ Szülői, nevelési hatások:

- a nagyon agresszív, antiszociális fiatalok szülei is nagyon agresszívek
- az egyszülős (csonka) család nem annyira mutat korrelációt az antiszociális viselkedéssel, mint a rossz családi élet, az állandó feszültségek és a verekedések
- szülői következetlenség - hideg, érzelmi támogatást nem nyújtó szülő-gyerek kapcsolat jellemző

A problémák kezelése – a jelen

Az elmélet

- Ψ prevenció (család, intézmény)
- Ψ a család keresi a megoldást

- Ψ intézményi megoldások
- Ψ „önkéntes” családgondozás
- Ψ kötelező családgondozás
- Ψ védelembe vétel – magatartási szabályok
- Ψ egyéb gyermekvédelmi intézkedés

- Ψ törvénysértés esetén – rendőrség, ügyészség, bíróság „tehetetlensége” – túlzott tolerancia
- Ψ háttérintézmények alacsony száma és telítettsége
- Ψ pártfogói rendszer

A való(di)világ

- Ψ nem működik - nincs érdemi kapcsolat
- Ψ gyakran külső okokat hibáztatnak, nem jó helyen keresik a segítséget, szűkös anyagi források
- Ψ tehetetlenség – családra, gyerekre hárít
- Ψ kinek az önkéntessége?
- Ψ fontos a szülő partnersége
- Ψ következmények?
- Ψ eleinte fenyegetés a gyámhivatal részéről – az érintett nem veszi komolyan - kortársak családból történő kiemelés, mint pótcselekvés szakszolgálat telítettsége
- „rosszul működő” gondozási helyek
- Ψ az elkövető oldaláról – látszólagos következmény nélküliség – nehezen születő ítéletek
- Ψ a tényleges javulás előtt kikerül rendszerből – gyakran laza, következetlen szabályozás
- Ψ sok eset – ritka találkozásszám, hatékonyság megkérdőjelezhető

A problémák kezelése – tényleges teendők (lennének)

Ψ **Prevenció**

tényleges, szoros, összehangolt tevékenység
család – köznevelési intézmény – gyermekvédelmi intézmény között
a család szocializációs funkcióinak megerősítése
a legfontosabb!

Ψ **Beavatkozás**

a szükséges szinten - hatékonyság
család – intézmény – intézményen kívül

Ψ **Súlyosabb normaszegés esetén**

megfelelő intézményi elhelyezés – adekvátan működő intézmények
reszocializáció